

BÍRÓ ÁRPÁD LEVENTE

EGY FESZTIVÁL

„Nincs fesztivál, nincs vetítés, nincs konferencia, nincs workshop, nincs iskola, nincs vetélkedő, nincs közönségtalálkozó, nincs fórumbeszélgetés, nincs, nincs, nincs.”

■ Úgy tűnik, Schilling Árpádnak¹ még sincs igaza akkor, amikor ezt a felsorolást zúdítja ránk; tudniillik jó pár éve már, hogy dívik a fesztiválszervező látás, legalábbis határon innen biztosan. Az ilyen-olyan találkozók, biennálék, kollokviumok szinte egymást érik; összeszámolhatjuk: csaknem egy tucat ilyen jellegű, magyar vonatkozású rendezvény létezik Erdélyben (s akkor még nem is vettük figyelembe azokat, amelyek programjában a magyar társulatok előadásai is helyet kapnak).

Adódik a kérdés: mi tart életben ennyi fesztivált az erdélyi magyar színházi térben?

Egy színházi fesztivál kihívást jelent mindenki számára. A szervezőknek azért, mert fel kell kutatniuk azokat az anyagi forrásokat, amelyek életre hívhatnak egy ilyen horderejű rendezvényt, a színeészeknek azért, mert a legjobbat kell nyújtaniuk a nézőknek, akik a maguk rendjén egy nem mindennapi ízléstornának vannak kitéve az impulzusok gyors egymásutániságában.

A színházak műsorpolitikája meghatározza az említett ingerek milyenségét is: a fesztivál az anyaintézmény arculati eleme, s mint nagyközönség elé tárt ars poetica keresi a megerősítést. „A romániai magyar színjátszást régióként más-más motiváció élteti, így aztán stílusjegyeiben, gondolatosságában is a hely szelleméhez igazodik, esetenként belesimulva, máshol egyenesen provokálva környezetét”² – a fesztiválok ezen motivációk mentén alakítják ki sajátos profiljaikat, s válto-

...a fesztivál az anyaintézmény arculati eleme, s mint nagyközönség elé tárt ars poetica keresi a megerősítést.

zatos szemléletükben megpróbálják leképezni azt a sokféle elvárást, ízlést és tudást, amit a befogadók (művészek és laikusok egyaránt) magukkal hoznak a nagytermekbe (kistermekbe, stúdiókba, alternatív terekbe). Részben ez a célirányos, csoportokra és preferenciákra építkező tevékenység az, ami ebben a szűk mozgástérben lehetővé teszi az együttélést.

Másrészt egy fesztivál a társulatok „morális énjének” folyamatos újratereztését biztosítja. Hónapok alkotómunkájának gyümölcset egy a kipróbált tereptől távol eső környezetben színre vinni önellenőrzést jelent: vajon itt is működik-e mindaz, ami otthon?

Egy fesztivál tehát felhívás is: a járt utat a járatlanért igenis el kell hagyni; az ismeretlennel meg kell ismerkedni ahhoz, hogy lokálisan cselekedve globálisan is érvényes értékeket hozunk létre. A befogadókat is ki kell zökkenteni az ismerős arcok alkotta kényelmi zónából; egy fesztivál tehát átveszi az egykori turnék, tájolások szerepét: ellenszerévé válik az unalomnak.

A különböző profilú fesztiválok lajstromát kezdjük a diákszínjátszó csoportok találkozójával, melyek között megemlíthetjük az Országos Diákszínjátszó Fesztivált (ODIF – egy nagyobb kihagyást követően a nagyváradi Ady Endre Líceum kívánja újra életre kelteni a nagy múltú rendezvényt), valamint a Szilágycsehben évente megrendezésre kerülő Partiumi Diákszínjátszó Fesztivált. Egyedi igényeket elégít ki az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet unitárius színjátszó találkozója, illetve a Kolozsvári és Királyhágómelléki Református Ifjak Színjátszó Találkozója.

A hivatásos társulatok eseményeinek sorát a Nemzetiségi Színházi Kollokvium nyitotta, a gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház saját, két évente megrendezésre kerülő multikulturális eseménye. A legnagyobb múlttal rendelkező fesztivál 1978 óta, rövidebb-hosszabb megszakításokkal, ámde 2001 óta két évente kerül megrendezésre, alapkoncepciója, hogy „találkozási lehetőséget biztosítson a kisebbségi nemzetiségek színházainak”.³ Mint ilyen két évente vendégül látja a magyar társulatok mellett az ország német és zsidó társulatait is.

A Hargita megyei település nem marad egyik évben sem színházhoz kötődő esemény nélkül, a dance.movement.theater jellegét tekintve egyedülálló, hiszen mozgásszínházi áttekintést ígér, úgy, hogy közben „a tudvalevőleg kevés pénzü színház mindig elhozza Pintér Bélát és társulatát, Bocsik Yvette-et, és még arra is jó szimata van, hogy a nálunkfelé alig ismert Szabó Réka és társulata is helyet kapjon repertoárjában”.⁴ A mozgásszínházhoz kapcsolódóan meg kell említenünk az Erdélyi Hivatásos Táncegyüttesek Találkozóját is: a néptáncegyüttesek seregszemléje azért kaphat helyet felsorolásunkban, mert a legutóbbi, nagyváradi EHTET konklúziója szerint „a néptánc elszínházasodott, illetve a színház elnéptáncosodott”,⁵ azaz az egyszerű táncbemutatók dramaturgiai dimenzióval bővültek.

Az Interetnikai Színházi Fesztivál szerkezetét tekintve hasonlít a kollokviumra, jelentős különbség azonban, hogy vándorfesztivál jellegénél fogva minden második évben változik a helyszíne. A Zsehránszky István által kezdeményezett sorozat legutóbb Nagyváradon került megszervezésre, ahol húsz előadást láttak vendégül. A versenyprogram keretében a legjobb fő- és mellékszereplőknek, díszletnek, rendezésnek, illetve előadásnak járó jutalmakat osztották ki. A 2012-es IFESZT különlegessége, hogy a reklámkampány előkészületeibe a Partiumi Keresztény Egyetem grafika szakos diákjait is bevonták, így változatos és ötletes spotok, landmarkok, plakátok készültek az alkalomra.

Szintén erős arculattal van jelen a palettán a Temesvári Eurorégiós Színházi Találkozó (TESZT) is, melynek felvállalt feladata „a Bánság multikulturális jellegének hangsúlyozása és a régió színházai közötti kapcsolat megerősítése”.⁶ A helyi román, német és természetesen magyar társulatok mellett „hajazárnak” a vajdasági, vala-

mint az olyan budapesti trüppök is „tesztelni”, amelyek szoros kapcsolatot ápolnak a Csiky Gergely Színházzal. Az egyhetes eseménybe szépen beleágyazza magát az évösszegző minivad is, így az összesereglett szakemberek napirendre kerülnek a társulat éves munkájával.

A kortárs szellemiségű megmozdulások sorában kiemelkedő szerep jut Székelyudvarhelynek és a Tomcsa Sándor Színháznak; itt évente megrendezésre kerül a dráMa Kortárs Színházi Találkozó, mely hiánypótló, kortárs művekre összpontosító szerepével vívta ki létjogosultságát.

A Szatmárnémeti Északi Színház a *Sorompók nélkül* összművészeti fesztivállal, míg Nagyvárad a Színművészeti Egyetem és Főiskolák Nemzetközi SPOT-fesztiváljával képviseli magát a rangos események házigazdáinak sorában.

A házigazda város ilyenkor a világ közepe lesz, a forgatagban pedig az egyszerű büfé, (rom)kocsma vagy akár egy termálfürdő is fesztiválközponttá minősülhet át. Meghatározott időre nem csupán egy intézmény, nem csupán a néző és a pillanat művészetének találkozása, hanem egy egész közösség kerül megünneplésre. Egy fesztivál sikere a házigazda város sikere is egyben, ezért olyan nagy öröm, hogy Kolozsvár és Sepsiszentgyörgy színházi fesztiváljai országos és nemzetközi szakmai elismerést vívtak ki maguknak. A Harag György Emléknapokból lett Interferenciák Nemzetközi Színházi Fesztivál, illetve a Reflex az európai (és nem csak) kortárs színház keresztmetszetét kínálja; egy olyan széles látókört, panorámát, amelybe szervesen illeszkedik Erdély két ilyen jellegű vezető intézményének hitvallása, műsorpolitikája.⁷

Az Interferenciák mindig egy téma köré szerveződik. A 2012-es kiadás a *Hangok párbeszéde* címet kapta, a világ legkülönbözőbb pontjaiból idesereglett trüppök tehát olyan előadásokat hoztak el, amelyekben hangsúlyos szerepet kapott a zene, a zeneiség.

A Tamási Áron Színház hatvanadik évfordulóján indított biennále a térség színjátszásának irány(zat)ait vizsgálja, egybegyűjtve Románia, Magyarország, Csehország, Lengyelország és legutóbb Németország színházi termésének legjavát.

A kitekintés rálátást ígér: egymás megismerését és megértését, a legkisebb közös többszörös, azaz a problémákra adott válaszlehetőségek alapján álló értékrend folytonos revízióját, végeredményben a befogadás érzékenyebbé, árnyaltabbá válását teszi elérhetővé. Következésképpen egy fesztivál hús-vér *social network*.

Egy fesztivál rangot ad a szervező intézménynek, sőt mi több: infrastrukturális beruházásokat jelenthet. Sepsiszentgyörgyön stúdiótermet avattak, Kolozsváron felújították a büfét, Nagyváradon pedig a fordítóberendezés beszerzése jelentett fontos és maradandó fejlesztést.

Közhelyesnek hangozhat, de egy fesztivál nem marad visszhang nélkül a helyi közösségekben: nyomot hagy maga után (az Interferenciák alkalmával például egy emléktáblát a 220 éves kolozsvári magyar színjátszást ünnepeve), jelet, hogy: „Nem szabad hátrálpni. Ha az ember elindul felfelé a lépcsőn, a legnagyobb butaság visszalépni egyet. Ugyanazt a lépcsőt kétszer meglépni nagyon nehéz.”⁸

Egy fesztivál esetében mindig van hova fejlődni – és most nem elsősorban a megvalósításra, a gyakorlati komponensre gondolok: az egymással történő kommunikáció irányvonalakat adhat a Merre tovább? tekintetében is. A talán önmagát is túlnövő Interferenciák és Reflex például egyedülálló módon helyezi nemzetközi kontextusba az összmagyarság színpadi helyzetét, s így „a fesztiválnak [...] az a hozadéka, hogy a társulat könnyedén tud új nyelveket beszélni”.⁹ A közönség dinamikája is ezt az ütemet követi, a folyamatot Bocsárdi László így írja körül: „A fesztivál két kiadása után számomra egyértelműnek tűnik, hogy a színházunk iránti bizalom messze nagyobb lett, mint azelőtt. Ma a sepsiszentgyörgyi színházat látogató réteg ízlése,

nyitottsága messze maga mögött hagyja egy sor sokkal nagyobb, szintén színházzal rendelkező város színházi közönségének az ízlését. Az itteni fiatalság vonzódása a művészethez jó ideje példaértékű.”¹⁰

A fesztiválokban rejlő progresszió lehetőségeit felismerve a nemrég újjászületett nagyváradi Szigligeti Színház a fesztiváloknak ajánlotta jelenlegi évadát. Ennek motója (Fesztivál az egész!) mintegy előre jelzi a törekvést, hogy a befogadott vándorrendezvények (EHTET, IFESZT) sorát saját szervezésű fesztiválokkal kívánják kiegészíteni. A nagy lélegzetvételű tervek egyaránt érintik az intézmény égisze alá tartozó Szigligeti Társulatot, Nagyvárad Táncegyüttest, Liliput Bábtársulatot, illetve ezek célközönségeit. Míg idén tavasszal a Holnapután összművészeti fesztivállal a helyi értékeket kívánják homloktérbe állítani, addig szeptemberben hiánypótló és szándéka szerint hagyományteremtő bábostalálkozóra hívják a romániai magyar bábtársulatokat.¹¹ (Ennek előzményeként meg kell említenünk az egykori kolozsvári Romániai Magyar Bábostalálkozót, valamint a három kiadást megért Cimborák Erdélyi Magyar Bábostalálkozót).

A (jobb esetben) teltházas előadásokat majd minden esetben úgynevezett off-programok kísérik: a workshopok, könyvbemutatók, vetítések, szakmai fórumok és közönségtalálkozók mellett az úgynevezett fesztiválblogokat is érdeklődés övezi. A fesztiválok egyéni sajtóorgánumaiban bemutatkozási lehetőséget kapnak a pályakezdő újságírók, kritikusok.

Egy fesztivál személyes élmény: „Bármennyire is jó a könyvészetünk, nem pótolja ezt az élő és sűrített élményt azzal a világgal, ahol a hivatásom és az életem képelem el.”¹² A közösségi terekben megtörténő szakmai és kevésbé szakmai beszélgetések révén a seregszemlék a hazavihető élmények dimenziójával bővülnek; „a fesztiválok hitet adtak abban, hogy van értelme annak, amit csinálók.”¹³

Kevés olyan erdélyi színház van, amely ne tudna magánékn egy fesztivált, vagy ne szervezett volna valaha meg egyet – páratlan gyakorlaterep ez a mi színházaink számára, hiszen a már meglévő nézőbázis megmozgatása mellett a külső, illetve a „többségi szemek” bevonásával lehetővé válik kitérni a nemzetiségi alapon működő intézmény megbélyegzettségéből, hisz ahogyan az IFESZT fórumain elhangzott: „igazi kisebbségi színháznak azok tekinthetők, amelyek teljesen elzárkózva élnek a szakma többi részétől, amelyek nem kommunikálnak a kritikusokkal, a hasonló intézményekkel, de a szélesebb (országos) közönséggel sem”.¹⁴

A fentiek tükrében elmondhatjuk: egy fesztivál – per definitionem – a szükségszerű szellemi-kulturális körforgás motorja, a rendszeres önkritika, az alkotói megújulás lehetőségének, valamint a (köz)ízlés felmérésének és formálásának rendhagyó műfaja, melyet a közönség igénye, kulturális éhsége munkál ki és tart életben.

■ JEGYZETEK:

1. Schilling Árpád: *Egy szabadulóművész feljegyzései*. Krétakör, Bp., 2007. 14–15.
2. Simon Judit: *A színház közönséget, a közönség színházat nyert – interjú Szabó K. Istvánnal, a váradi Szigligeti Színház művészeti igazgatójával*. Várad 2012. 12. sz. 7–9.
3. *A kollokvium története*. <http://www.figura.ro/fesztivaljainkfesztivaljaink/kollokviumkollokviumkollokvium/nemzetisegi-szinhazi-kollokvium-2011/a-kollokvium-tortenete>
4. Zsigmond Andrea et al.: *Mi kritika még?* Korunk – Komp-Press, Kvár, 2012. 71–75.
5. Bíró Árpád Levente: *Ihajcsuhaj*. <http://multikult.transindex.ro/?cikk=18553>
6. A temesvári Csiky Gergely Színház sajtóközleménye a TESZT 2012-ről.
7. „A romániai magyar színház országos tükröképét két intézmény határozza meg: a Kolozsvári Állami Magyar Színház és a Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház, egyszerűen azért, mert a kritikusok ezeket ismerik a legjobban, s mert az esztétika, amelynek alapján alkotnak, egybeesik a román színház fő irányvonalával és a kritikusok elvárásaival. És azért, mert ezek a színházak érdekelték abban, hogy a román kritikában is megjelenjenek.” (Tompá Andrea: *Az ismert(?) szomszéd*. Beszélgetés Marian Popescuval és Iulia Popovici-csal a romániai magyar színházakról. Játéktér 2012. ősz-tél. 12–16.)

8. Bíró Árpád Levente: *Sok hűhó, de miért?* Dimény Leventét, a Szigligeti Színház színészét kérdeztük. <http://ifeszt2012.blogspot.ro/2012/11/sok-huho-de-miert.html>
9. Kelemen Kinga: *Párhuzamos fesztiválrajzok*. Interjú Alice Georgescuval, Bocsárdi Lászlóval és Tompa Gáborral. *Játéktér* 2012. ősz-tél. 4–11.
10. Uo.
11. Az információkat Czvikker Katalin, a nagyváradai Szigligeti Színház menedzserigazgatója bocsátotta rendelkezésemre.
12. Kiss Melinda, elsőéves teatrológussal beszélgettem arról, hogy számára mit jelent részt venni egy színházi fesztiválon.
13. Uo.
14. Bíró Árpád Levente: *Több(ségi) szemmel*. *Várad* 2012. 12. sz. 30.

